

ŞİRVAN MADEN FACİASI ÖN İNCELEME RAPORU

(9 Aralık 2016)

Siirt'in Şirvan ilçesine bağlı Madenköy'de açık işletme yöntemi ile işletilen bakır madeninde, 17.11.2016 tarihinde meydana gelen basamak kayması sonucu 16 işçi yaklaşık 1,2-1,5 milyon ton malzemenin altında kalarak yaşamını yitirmiştir. Facia sonrası yapılan arama çalışmaları yetersiz kalmış, maden işçilerinin bedenlerine günlerce ulaşılamamıştır. Halen 2 işçi toprak altındadır. Öncelikle yaşamını yitiren maden emekçilerinin yakınlarına baş sağlığı diliyoruz.

Faciadan sonrası 23 Kasım 2016 tarihinde Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK), Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu (KESK), Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) ve Türk Tabipleri Birliği'nin (TTB) oluşturduğu heyet, facia bölgesine giderek yerinde incelemelerde bulunmuştur.

2004 yılında yapılan özelleştirme ile söz konusu maden, Ciner Grubu bünyesinde faaliyet gösteren Park Elektrik Üretim Madencilik Sanayi ve Ticaret AŞ'ne devredilmiştir. 2006 yılı Haziran ayında bakır cevheri zenginleştirme tesisinin devreye alınmasıyla üretim faaliyetlerine başlanılan, halen açık işletme yöntemi ile bakır cevheri üretilen ve vardiya usulü çalışılan işletmede, 800'ün üzerinde işçi çalışmakta olup, faaliyetler dört ayrı taşeron firma eliyle yürütülmektedir.

Yapılan ön incelemede, işletmede 25 Temmuz 2016 tarihinde benzer bir kaymanın daha meydana geldiği ve bu olayda can kaybı yaşanmadığı, ancak iş makineleri ve kamyonların göçük altında kaldığı öğrenilmiştir. Ülkemizdeki iş kazaları, can kayıpları olmadığında genellikle gizli kalmaktadır. Olası daha büyük felaketlerin önlenmesine yönelik çalışmaların yapılabilmesi için iş cinayetlerinin ve kazaların sadece can kaybı veya yaralanmalar olması halinde değil, her hâlükârda meydana gelişi ve nedenleriyle birlikte ilgili kurumlara bildirilmesi önemli ve gereklidir. Ülkemizde ise özelleştirme uygulamaları ve taşeronluk sistemi nedeniyle işçi sağlığı ve iş güvenliği alanında önleyici faaliyetlere gerekli önem verilmemekte ve çalışanlar hayatlarını iş cinayetlerinde kaybetmektedir.

Sahada yapılan gözlemlerde, maden sahasında alttan üste doğru bazalt, yeşil renkli kıltaşı ve kireçtaşı birimleri tespit edilmiştir. Sahada çok eski tarihlerde, maden sahası işletmeye açılmadan önce bir heyelan meydana geldiği gözlemlenmiş, bu heyelanın en üstteki zayıf birimlerde olduğu tespit edilmiştir.

Faciaya neden olan kaymanın, saha üzerinde bulunan eski heyelan içerisindeki birimlere doğru yapılan genişleme kazıları sonucu meydana geldiği; yapılan genişleme kazılarının zayıf birimlerde basamak açmak amacıyla yapıldığı, ancak bu kazıların bölgedeki dengeyi bozduğu tespit edilmiştir. Bozulan denge nedeniyle, çalışma basamaklarının üzerinde oluşan çatlakların kopması nedeniyle kaymanın yaşandığı gözlenmiştir. Bu olay, zayıf zeminde kontrolsüz ve hızlı yapılan genişleme çalışmaları nedeniyle meydana gelmiştir. Hızlı ve yeterli etüt yapılmayan çalışma biçimi, özel sektör için yüksek kâr anlamına gelmekte ve tüm faaliyetler bu eğilimle gerçekleştirilmektedir.

Heyetin yaptığı bilgi alışverişinde; olay bölgesinin üst kesimlerinde ve kaymanın gerçekleştiği bölgede denetimlerde rahatça görülebilecek, kaymanın habercisi olan çatlakların gözlemlendiği bilgisine ulaşılmıştır. Ocak içerisinde, kayma öncesi oluşan çatlakların kil ile doldurulduğu ve meydana gelen çatlakların önemszenmediği öğrenilmiştir. Bu bilgiler, şirket tarafından yapılan gözlem ve denetimlerin doğruluğu ve niteliği hakkında soru işaretleri oluşturmuştur.

Facia bölgesinde çıplak gözle dahi büyük sorunlar olduğu gözlemlenebilmektedir. Uzmanlık alanlarımıza yönelik yaptığımız gözlemler ve incelemeler sonucu, bu facianın büyük ve önemli ihmallere nedeniyle meydana geldiği kesindir. Emniyet tedbirleri gerektiği gibi alınmamış, basamakların açıları ve yükseklikleri doğru belirlenmemiş, üretim hızını artırmak için işçilerin hayatı tehlikeye atılmıştır.

İşveren yetkilileri ve ilgili bakanlıklar yaşanan facianın öngörülmeyen doğal etkenlere bağlı olduğu algısını yaratmaya çalışmaktadır. Bu ön gözlem aşamasında dahi, kazanın kamuoyuna sunulduğu gibi doğal afet olmadığını söylemek mümkündür. Ocak içerisinde yapılan hareket izleme çalışmalarında, altı dakikada bir ölçüm alındığı söylenmektedir. Eğer zeminde hareket tespit edilememişse ya ölçüm aleti arızalıdır ya da alınan ölçümler doğru değerlendirilmemiştir. Çünkü işletmede yapılan görüşmelerde kaza öncesinde ocağa ve yakın çevresinde çıplak gözle dahi rahatça görülebilen çatlak oluşumlarının gerçekleştiği bilgisi alınmıştır.

Yapılan gözlem ve alınan bilgiler ışığında acilen cevaplanması gereken sorular bulunmaktadır:

1. İlk çatlak oluşumları ne zaman gözlenmiştir?
2. Hareket izleme ölçüm aleti kalibre edilmekte midir?
3. Gözlenen çatlak oluşumları için ne tür önlemler alınmıştır?
4. Çatlak oluşumlarının gözlenmesi sonrasında deneyimli bir ekip tarafından şev stabilitesi (duraylılığı) çalışmaları yapılmış/yaptırılmış mıdır?
5. Eğer bu çalışmalar yapılmışsa,
 - a) Eski heyelan malzemesinin varlığı saptanmış mıdır?
 - i. Eski heyelan malzemesi tespit edilmiş ise bu malzeme içinde oluşturulacak işletme basamaklarının şev açıları, basamak yükseklikleri ve basamak genişlikleri için neler önerilmiştir?
 - ii. Bu tür zayıf malzemelerde ilk çalışmalara eski heyelandan oluşan zayıf malzemenin topuğundan değil üst kotlardan başlanması gerektiği önerilmiş midir?
 - b) Olası kayma mekanizmaları incelenmiş midir?
 - i. Kaymanın sadece heyelan malzemesinin içinde mi olduğu ve/veya kayma olayında alttaki yeşil kil taşının da bir rolü olup olmadığı araştırılmış mıdır?
6. Bilimsel ve teknik veriler toplanmadan, yapılan ölçümler ve arazi gözlemleri uzman gözüyle değerlendirilmeden madende çalışma yapılmasına neden izin verilmiştir?
7. Daha önce yer altı işletme yöntemi ile çalışan sonra açık işletmeye dönüştürülen ocağın işletme projesi uygun mudur?
8. Eğer uygun ise projeye uygun çalışılmakta mıdır?
9. Hazırlanan ÇED raporunda; yer altı suyu, yağış miktarı, kayaç yapısı, topoğrafik durum vb. gibi parametreler dikkate alınmış mıdır?

10. Temmuz ayındaki basamak kaymasında zemin hareketlerini (kayma, çatlak) ölçen cihaz raporları detaylı incelenmiş midir?
11. İncelendi ise buna uygun tedbirler alınmış mıdır?
12. Olay günü saat 16.00'da zemin hareketlerini ölçen cihazın uyarı verdiği doğru mudur?
13. Doğru ise olayın olduğu saat 20.30'a kadar ne gibi önlemler alınmıştır?
14. Ocakta en son ne zaman müfettiş denetimi yapılmıştır. Denetim raporlarında bu durumlar belirtilmiş midir?
15. Olayın gerçek sorumluları araştırılacak mıdır, yoksa geçmiş olaylarda yaşandığı gibi mühendisler günah keçisi ilan edilerek bu olay da kapatılacak mıdır?

Yıllardır uygulanan ve AKP hükümetleri eliyle daha da yaygınlaştırılan özelleştirme, taşeronlaşma, rodövens vb. gibi yöntemler; kamu madenciliğini küçültmüş, kamu kurum ve kuruluşlarında uzun yıllar sonucu elde edilmiş olan madencilik bilgi ve deneyim birikimini dağıtmıştır. Üretimin kapsamlı birikim ve deneyime sahip olan kurum ve kuruluşlar yerine teknik ve alt yapı olarak yetersiz, deneyim ve uzmanlaşmanın olmadığı taşeron firmalara bırakılması, buna ek olarak kamusal denetimin de yeterli ve etkin bir biçimde yapılamaması ve kâr öncelikli uygulamalar sektördeki iş cinayetlerinin giderek artmasına neden olmaktadır.

Yaşananlar bize açıkça göstermektedir ki; Soma, Ermenek, Çöllolar, Zonguldak ve benzer diğer toplu cinayetlerin nedeni, özelleştirmeye bağlı hizmet alımı ve/veya taşeronlaştırma uygulamalarıdır.

Facianın sorumlusunun, diğer facialarda ve iş cinayetlerinde olduğu gibi çalışan birkaç mühendise yıkılması doğru değildir. Yaşanan faciada; işletmenin sorumluluğu kadar, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (ETKB), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) dolayısı ile siyasi iktidarın sorumluluğu vardır.

Bu kazaların önlenmesi için sektör, sendika, üniversite, meslek odalarının görüşleri doğrultusunda bir ulusal madencilik politikası oluşturulmalı; madencilik hizmetleri mühendislik bilim ve tekniğine uygun olarak planlanmalı ve bu planlamalara uygun üretim yapılmalıdır.

Diğer yandan, Soma ve Ermenek maden facialarındaki kurtarma faaliyetleri sırasında yaşanan organizasyon ve koordinasyon sorunları bu faciada da gözlenmiştir. Kurtarma faaliyetlerinin sağlıklı yürütülememesinin en önemli nedeni, kadrosunda yeterli sayıda ve uzman mühendis bulunmayan AFAD'dır. Adı Afet ve Acil Durum Yönetimi olan bir kurum maden kazalarındaki kurtarma operasyonlarında yetkin ve yeterli olamamaktadır. AFAD bu anlamda hızla yeniden yapılandırılmalıdır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın kendi denetim elemanları tarafından yaptırılması gereken denetimin güçlendirilmesi gerekirken, çıkarılan yönetmeliklerle bu alan özelleştirilmekte ve ticarileştirilmektedir. Denetim işinin piyasalaşması ve özel sektöre devredilmesi de iş cinayetlerinin artmasının bir nedenidir. Bu durum, AKP iktidarının yeni liberal ekonomi politikalarının açık ve net bir sonucudur. Mücadele edilmesi gereken, çalışma yaşamında bu politikalar ve tüm uygulamalarıdır.

İşçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda atılacak her adım köklü ve bütünlüklü bir mücadeleyi gerektirmektedir. İşçi sağlığı ve iş güvenliğinin temel amacı, işyerinde çalışan tüm işçilerin hiçbir koşulda kazaya uğramayacağı bir ortamın yaratılmasını ve kazaya neden olabilecek tüm koşulların iş ortamından bertaraf edilmesini sağlamaktır. Türkiye’de işçi sağlığı ve iş güvenliği sisteminin yaşama geçirilmesi için oluşturulmuş olan mevzuat, sistemsel sorunları çözecek yeterlilikte ve nitelikte değildir. 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ile işverene sağlanan sağlık ve güvenlik hizmetlerini ortak sağlık ve güvenlik birimi (OSGB) adı verilen şirketlerden satın alabilme hakkı, özünde işçi sağlığı ve güvenliği sisteminin de taşeronlaştırılması demektir.

Ölümlere, yaralanmalara ve maddi kayıplara neden olan kazaların, faciaların ve meslek hastalıklarının önlenmesi amacıyla, gerekli olan düzenleme, araştırma ve geliştirme programlarının doğru şekilde yapılandırılabilmesi için, ilgili bakanlıkların, madencilik kurum ve kuruluşlarının, üniversitelerin, sendikaların ve madencilik sektörünün, bilgi ve birikimini bünyesinde taşıyan Ulusal İşçi Sağlığı ve Güvenliği Kurumu kurulmalıdır.

DİSK, KESK, TMMOB ve TTB insani gerekleri sağlayan bir çalışma yaşamı oluşturulması için yasal düzenlemelerde yapılacak iyileştirme ve önleme çalışmalarında aktif olarak yer almaya devam edecek; iş cinayetlerinin önlenmesi için, büyük maddi zararların önüne geçilmesi için, özel şirketlerin değil kamu yararının gözetilmesi için, sürdürdüğü mücadelesine devam edecektir.

TÜRKİYE DEVRİMCİ İŞÇİ SENDİKALARI KONFERDERASYONU - KAMU EMEKÇİLERİ SENDİKALARI KONFERDERASYONU - TÜRK MÜHENDİS VE MİMAR ODALARI BİRLİĞİ - TÜRK TABİPLERİ BİRLİĞİ